

1877 - Cunfins Tujetsch - Mustér

Ils cunfins denter Mustér e Tujetsch s'extentan da Cavorgia Sura (1457 m.s.m.) en lingia grada tochen al Péz Plaun Grond, da leu sil fil al Péz Palas e suenter traversescha il cunfin il Cuolm da Vi e fila viers il Péz Pardatschas, da leu traso sigl ault dil fil al Péz da Strem, Péz Gendusas entochen al Péz Ault sin 3027 m sur mar.

Cunfins denter Tujetsch e Mustér – 1877/1880

Gl'atun 1877 han las tituladas suprastonzas dallas ludeivlas vischnauncas da **Tujetsch** e **Mustér** concludiu da determinar definitivamein ils cunfins denter las duas respectivas vischnauncas, cun metter en tiarms novs sin l'entira lingia, naven da **Cavorgia Sura**, vi sul **Rein** si atras il stradun dall'**Alpsu** e da leu schi ensi sco ins anfli per bien.

Quei ei allura daventau en pliras gadas, en preschientscha da dus ni plirs commembers dallas respectivas suprastonzas u cumissions d'uauls e dil bostger da revier Michel Maissen.

Il protocol prius si da quellas varts ei il sequent:

Per gl'emprem ei vegniu concludiu da pinar ora ina largia da circa dus tochen treis festes sill'entira lingia denter igl uaul da **Tujetsch** e da **Mustér**, en **Garmischeras**, naven dil stradun tochen sil **Bostg**. Quella lingia duei adina vegnir tenuta aviarta dil bostger da revier, sinaquei che mintgin vesi tgunschamein nua ils cunfins ein.

La lenna da quella lingia duei vegnir pinada e vendida da cuminonza. Cura che quei seigi fatg, duei lura vegnir mess en tiarms sin tut la lingia, il qual ei era daventau.

En tut ei vegniu mess en u marcau 24 tiarms; ton sco pusseivel han ins marcau en crappa stabla. Tut quels tiarms portan in numer tagliau en culla puntga e fatg cun colur cotschna; en ils biars ei era taglia en las letras T (**Tujetsch**) e D (**Disentis**):

nr. 1 ei sin **Cavorgia Sura** (il veder),

nr. 2 ei el mir dil stradun dall'**Alpsu**,

nr. 24 sut il trutg da **Gendusas**.

Naven da nr. 1 tochen nr. 18 ei ina lingia grada da sid encunter nord; el punct da nr. 18 vegn quella lingia rutta e va puspei en lingia grada tochen tier nr. 24, da sid encunter nord nord-ost, quei ei, cun far in anghel (Winkel) da circa 5 grads encunter la damaun.

La distanza denter ils tiarms ei differenta, naven da **Sisum Fil**, quei ei naven da nr. 18 ensi ei buca mesirau pli la distanza, muort la difficultad dil terren.

Suenter quellas remarclas generalas, suonda cheu la descripziun dils tiarms.

Nr. 1. In grep plat a **Cavorgia Sura** silla **Cresta**, circa 500 peis sur il clavau entadem ei tagliau en Nr. 1 D.T. La distanza denter quei tiarm e nr. 2 ei buca mesirada.

Nr. 2. In crap tagliau, plat, tschentaus el mir dil stradun dall'**Alpsu**; 10 meters endadens ei in tumbin. Il crap marcaus: sisum nr. 2, sut quel ina cruschetta; giusut, dadens T, dadora M; suten 1873 (Quei tiarm ei staus fatgs 1873 mo mai mess en.).

Stuschonzas: dadens e dadora praus maghers.

Distanza: da nr. 3 ei 67 meters.

Nr. 3. In crap tagliau, quader, tschentaus en grad sur la via vedra, giudem igl uaul. Il tiarm ei marcaus: davontier nr. 3, dadens cun T, dadora cun M (ei era in tiarm veder). Da cheu naven ei adina marcau D – **Disentis** – enstagl in M per distinguer da **Medel**.

Stuschonzas: dadora uaul e pastira da **Mustér**; dadens, uaul da **Tujetsch**.

Distanza: da nr. 4 ei 41 meters.

Nr. 4. In crap gries, stabel, en ina plaunca teissa; suren ed ora ei gonda. Il crap ei marcaus en cul nr. 4.

Stuschonzas: dadora uaul da **Mustér**, dadens uaul da **Tujetsch**.

Distanza da nr. 5 ei 88 meters.

Nr. 5. In crap gries, stabel, grad dadora ei in foppet; dadens si bia outra crappa grossa. Il crap ei marcaus, dadens cun T, dadora cun nr. 5 D.

Stuschonzas: dadora uaul da **Mustér**, dadens uaul da **Tujetsch**.

Distanza da nr. 6 ei 71 meters.

- Nr. 6. In crap gries stabel, entuorn quel ei outra crappa pli pintga, grad sut ei empau da fop. Il crap ei marcaus mo cun nr. 6.
 Stuschonzas: dadora, uaul da **Mustér**; dadens uaul da **Tujetsch**.
 Distanza da nr. 7 ei 45 meters.
- Nr. 7. In crap tschentaus en in foppet, 1 ½ meter sut ils tiarms veders; entuorn ualti spundius. Il crap ei marcaus davontier cun nr. 7; dadora cun D; dadens cun T.
 Stuschonzas: dadora uaul da **Mustér**; dadens uaul da **Tujetsch**.
 Distanza da nr. 8 ei strusch 41 meters.
- Nr. 8. In crap stabel, plat, ualti ulivs cul tratsch; sut quel, dadens ei in foppet. Il crap ei marcaus mo cul nr. 8.
 Stuschonzas: dadora uaul da **Mustér**, dadens uaul da **Tujetsch**.
 Distanza da nr. 9 ei 60 meters.
- Nr. 9. In crap stabel, grad sura anzi dadora ei in auter crap gries, tut ord il tratsch; grad dadens ei empau da fop. Il crap ei marcaus: T e D.
 Stuschonzas: dadora, uaul da **Mustér**, dadens uaul da **Tujetsch**.
 Distanza da nr. 10 ei 51 meters.
- Nr. 10. In crap stabel; dadens outra crappa fetg grossa; en ina spunda ualti teissa.
 Stuschonzas: dadora, uaul da **Mustér**, dadens uaul da **Tujetsch**.
 Distanza da nr.11 ei 37 meters.
- Nr. 11. In crap stabel, ualti uliv cul tratsch; dadens empau da gonda. Il crap ei marcaus cun nr. 11.
 Stuschonzas: dadora, uaul da **Mustér**, dadens uaul da **Tujetsch**.
 Distanza da nr. 12 ei 80 meters.
- Nr. 12. In grep fetg ault en ina plaunca fetg teissa; giudem il grep ei marcau en nr. 12.
 Stuschonzas: dadora, uaul da **Mustér**, dadens uaul da **Tujetsch**.
 Distanza da nr. 9 ei 87 meters.
- Nr. 13. In crap lad, bass, stabel, en ina plaunca fetg teissa, marcau sissu 13; dadens T; dadora D.
 Stuschonzas: dadora, uaul da **Mustér**, dadens uaul da **Tujetsch**.
 Distanza da nr. 14 ei mo 26 meters.
- Nr. 14. In grep ualti ault e lad en ina plaunca teissa, marcaus mo cun nr. 14.
 Stuschonzas: dadora, uaul da **Mustér**, dadens uaul da **Tujetsch**.
 Distanza da nr. 15 ei 106 meters.
- Nr. 15. In crap stabel giudem il prau dil **Bostg**. En quei crap ei era ina crusch vedra. Grad sura plirs auters craps ualti gross. Il crap ei marcaus T 15 D.
 Stuschonzas: dadora pastira e uaul da **Mustér**, dadens mises da particulars da **Mustér** sin territori da **Tujetsch**.
 Distanza da nr. 16 ei 204 meters.
- Nr. 16. In crap tschentaus en in foppet, 23 meters sur il clavau dil bostger da revier Michel Antoni Maissen.
 Stuschonzas: dadora uaul e pastira da **Mustér**, dadens pastira ed uaul da particulars da **Tujetsch**.
 Distanza da nr. 17 ei 163 meters.
- Nr. 17. Ina platta stabla, ualti uliva cul tratsch, grad sur ils tiarms veders; sura e sut ei outra crappa grossa miez carschida en. Il crap ei marcaus sisum 17, dadora D; dadens T.
 Stuschonzas: dadora pastira da biestga da **Mustér**; dadens da particulars da **Tujetsch**:
 Distanza da nr. 18 ei 118 meters.
- Nr. 18. In crap tschentaus en **Sisum Fil**, sur **Plaun Grond**, grad davos ils tiarms veders. Circa 5 meters sut il tiarm dil maun da **Plaun Grond** ei in grond bi fop liung. Il tiarm ei marcaus: davontier cun 18; dadora cun D; dadens cun T.
 Stuschonzas: dadora pastira da biestga da **Mustér**; dadens pastira da particulars da **Tujetsch**.
 Da nr. 18 naven ein las distanzas buca mesiradas.
- Nr. 19. In crap gries, stabel sil spitg sur la **Val Garviuts (Garviuls)**. Il crap ei marcaus: T 19 D.
 Stuschonzas: da mintga vart giu ei pastira teissa, dil maun da **Tujetsch** enzacons tschaffuns.
- Nr. 20. In crap stabel, sut il **Péz Palas** giu, dil maun da **Tujetsch** sil spitget denter la **Pala Miez** e la **Pala Dado**. Il crap ei marcaus cun nr. 20. Sch'el porta las letras T D ei dubius, essend nuota

fatg menziun el protocol prius si sil plaz.

Nr. 21. In crap tschentaus en sil spitg. Dil maun da **Mustér** ei ina valetta liunga grad giusut, dil maun da **Tujetsch** ina plaunca teissa, numnada la **Gonda Dadora**. Il crap ei marcaus mo cun nr. 21.

Nr. 22. In grond crapatsch, stabel, fuorma da trianghel, cun in dils pézs agradsi, in tochet sut il spitg dil maun da **Mustér**. Giusut ed entuorn ei outra crappa grossa, dadens e dadora duas valettas.

Stuschonzas: entuorn entuorn pastira carpusa, giusut, da **Mustér**, sura il **Cuolm da Vi** da **Tujetsch**. Il crap ei marcaus mo cun nr. 22, dil maun dadens.

Nr. 23. In crap gries, ault, plat suren, stabel, sil spitg empau plat en quei liug, in toc sur il fecler dil **Cuolm da Vi**. Il crap ei marcaus: davontier, cura ch'ins va ensi, cun T D, suren cun nr. 23 ed ina crusch.

Stuschonzas: dadens duas valettas cun gonda e dadens quellas, biala pastira da vaccas da **Tujetsch**; dadora pastira teissa carpusa da **Mustér**.

Nr. 24. In crap grond, plat, stabel, in tochet sut il trutg da **Gendusas**, sil spitg. Il crap ei marcaus T 24 D (sisura ina cruschetta).

Quei ei il davos tiern mess dallas suprastonzas da **Tujetsch** e **Mustér**. Naven da nr. 24 duei la lingia da cunfins tagliar si encunter odem il **Parlet** e da leu naven dil spitg ei encunter il **Péz Ault ni Péz da Plattas**.

Stuschonzas da nr. 24: dadens pastira da biestga da **Tujetsch**; dadora pastira da **Mustér**.

La presenta entelgientscha ei scretta en dubel e dau a mintga part, respectiv a mintga vischnaunca in exemplar. Per corroboraiziun da quella entelgientscha suttascrivan, en num dalla vischnaunca da **Mustér**

J. B. Carigiet, president communal en uffeci

En num dalla vischnaunca da **Tujetsch**

Lorenz Jacomet, president communal en uffeci
Mustér, ils 29 da matg 1880

Aschunta

Terminaziun digl onn 1731

Igl onn 1731 ei vegniu ina nova dispeta denter la ludeivla vischnaunca da **Mustér** e quella da **Tujetsch** davart ils cunfins u tiarms ch'appartegnan a l'ina ni l'altra. A questa dispeta ei derivada entras particulars u giuvens vischins dalla vischnaunca da **Mustér**, ils quals habitavan encunter nos cunfins da **Tujetsch**, enten quest fatg ei in ludeivel obercheit staus sfurzaus da secussegljar ensemen ad uardar co ei da far, ed aschia han ei anflau per bien che mintga vischnaunca duei sin in tal di ordinar 3 ni 4 digl obercheit u vischins dil liug a visitar e uardar co il fatg stetti.

Suenter quei, igl onn 1743, ils 19 da fenadur, ein stai ordinai 4 dil ludeivel obercheit da **Mustér** ed era 3 dil ludeivel obercheit da **Tujetsch** e cun vischins leutier sin ils cunfins u tiarms sper la strada regala e quels visitau u reconuschiu valeivels, suenter quei ein ei ir vinavon ed han anflau in auter pèr si sper igl uaul sin in crest e quels reconuschiu per valeivels, suenter quei eis ei anflau in pèr giudem il cantun dil prau dil mises da **Nislas** encunter in grond crap e sin quei crap ei tagliau si sur ina veseivla crusch, in auter pèr ei anflau buca zun sisum il medem prau en ina foppa ella seiv dil prau, in auter pèr ei anflau empau pli si sin quei crest da brui encunter in biet, in auter pèr ei anflau sisum il fil en in fop e quella 6 pèra tiarms filan tuts ensemen.

In auter pèr ei anflau sisum il fil dallas **Palas da Garviuts** dalla **Val Vagliaglia**, in auter pèr ei anflau oradem **Cuolm da Vi** giusum dadora ina gonda sin in crest, in auter ei anflau sin quei medem spitg si dadora il stavel sura, in auter pèr ei anflau ora sin quei spitg si sut il trutg che va ora **Gendusas**.

Ed aschia dalla entschatta giu sper il Landstross entochen sisum **Cuolm da Vi** ei anflau 10 pèra

tiarms e tuts reconuschiu dad ina part e l'otra per valeivels, ed ina part han si ina crusch aber buca tuts.

Suenter quei ei la conclusiun da quels ch'ei stai ordinai sil fatg vegnida en questa uisa, che tucond tier igl intschess duei esser negina dispeta, sonder mintgin duei guder sco entochen ussa sei gudiu suenter nodas e tiarms.

Quels che gaudan l'alp **Cuolm da Vi** dueien sesurvir dall'aua ora **Gendusas**, quei che fa basegns, aber buca pascular la jarva dador ils tiarms.

Ils vischins da **Mompe Tujetsch** dueien esser obligai da tener ora las cauras e semegliontamein era quels da **Segnas**.

NB. Suenter quei ei vegni anflau in per tiarms sisum la pala dadens il fil, ils quals ein buca visitai dalla cunterpart.

Jo. Ja. Va.

Anno 1732, ils 8 d'uost

Notizia sil document:

Copia

Ils tiarms da cunfins denter las duas vischnauncas **Mustér** e **Tujetsch** a **Garmischeras**, **Cuolm da Vi** etc.

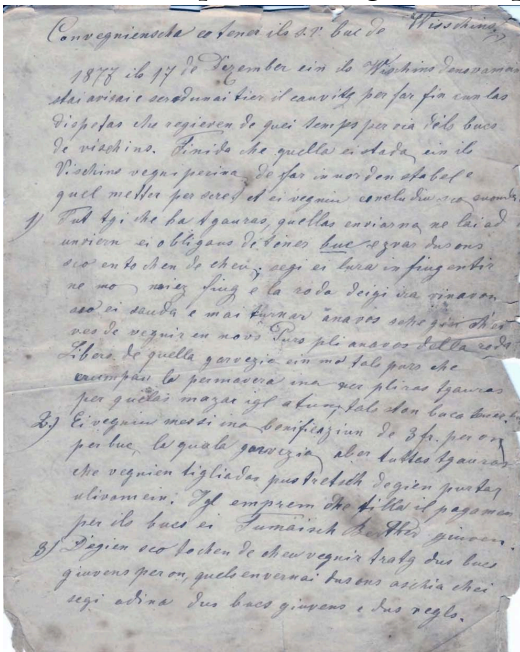
Feclers eran fetg derasai sil territori dalla vischnaunca da **Tujetsch**. Cheu in tipic da quels - en fuorma grondezia e contrucziun eran tuts semeglionts. Il cavacristallas ei Luis Monn da **Sedrun**.

1877 - Cunvegrientscha co tener ils s.v. bucs

A Camischolas revegan dispetas pervia dil tener ils bucs-caura e quei sforza il vischinadi da seradunar e secunvegnir co tener el vischinadi ils bucs. Vegnend perina han els fatg in uorden stabel e mess quel a scret.

Cunvegrientscha co tener ils s.v. bucs da vischins da Camischolas

1877, ils 17 da december ein ils vischins danovamein stai avisai e seradunai tiel cauvitg per far fin cun las dispetas che revegan da quei temps pervia dils bucs da vischins. Finida che quella ei stada, ein ils vischins vegni perina da far in uorden stabel e quel metter per scret ed ei vegniu concludiu sco suonda.

1. Tut tgi che ha cauras, quellas enviarna ni lai ad unviern, ei obligaus da tener buc e zuar dus onns sco entochen da cheu; seigi ei lura in fiug entir ni mo miez fiug e la roda deigi ira vinavon sco ei s'auda e mai turnar anavos, schegie ch'ei vess da vegnir en novs purs pli anavos dalla roda. Libers da quella grevezia ein mo tals purs che cumpran la primavera ina ni pliras cauras per quellas mazzar igl atun, tals ston buca tener buc.

3. Ei vegniu mess si ina bonificaziun da 3 frs. per onn per buc, la quala grevezia aber tuttas cauras che vegnan tagliadas pustretsch degien purtar ulivamein. Igl εμπrem che tila il pagament per ils bucs ei Tumaisch Berther, giuven.

3. Dueien sco tochen da cheu vegnir tratg dus bucs giuvens per onn, quels envernai dus onns aschia, ch'ei seigi adina dus bucs giuvens e dus vegls.

4. Duess in vischin ni l'auter buca tener il numnau buc, sche han ils vischins il dretg da cumprar in sil quen dil negligent che tila negin buc.

NB. Duess in vischin ni l'auter dismetter las cauras quei onn ch'el stuess tener buc, sche duei tal vischin stuer trer in buc igl εμπrem onn ch'el tuorna ad envernar cauras.

5. Ston tuts quels che han ils bucs, ni quels cun las cauras dil vitg, ni silmeins saver dar novas d'els, cura ch'ei vegn tagliau pustretsch. Cass cuntrari degien ils proprietaris vegnir e secunvegnir giu cun ils vischins.

Per questa conclusiun attesta il cauvitg
Wigieli Berther

Camischolas - la grondezia ch'il vitg ha giu onns ora - anzi aunc pli pign - la casa alla fin dil vitg ei nova! El funs la "**Tgaglia da Mira**" cun las muschnas e sisum cul clavau da **Mira**. Avon quella, pia denter vitg e **Tgaglia** sut via, vegneva numnau **Mira Pintga** (oz garascha Badus e vischinonza)!

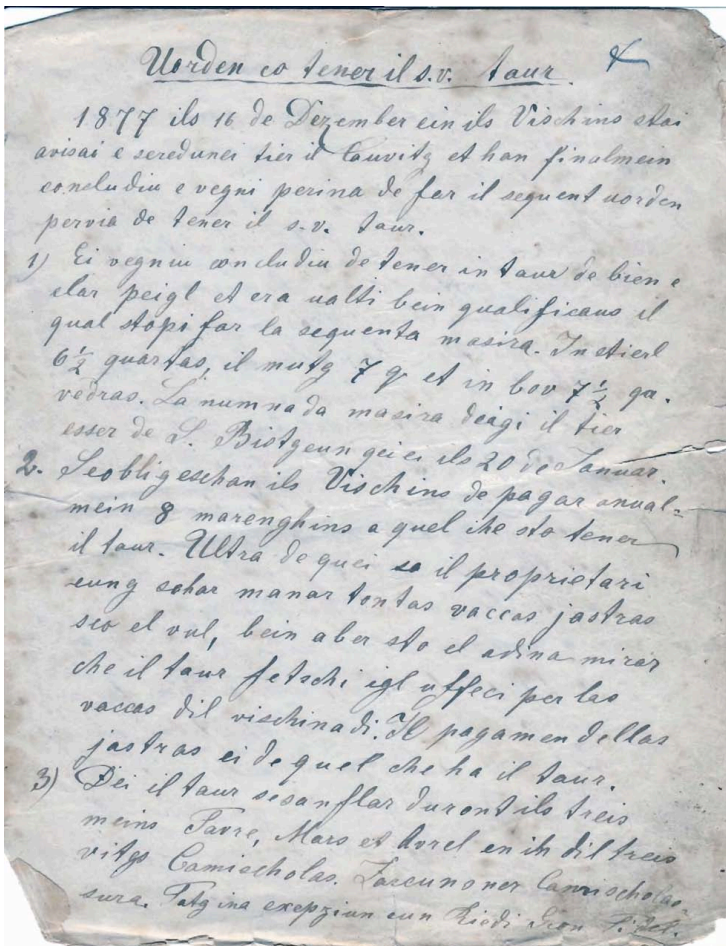

1877 - Uorden co tener il s.v. taur

Dispetas han era cheu sfurzau ils vischins da secunvegnir e tschentar si in uorden co tener il taur. Il taur va da pur tier pur tenor la grondezia dil muvel. Gl'emprem onn vegn tratg la sort e lu va il taur sco la roda dil caverer.

Uorden co tener il s.v. taur da Camischolas

1877, ils 16 da december ein ils vischins stai avisai e seradunai tier il cauvtg ed han finalmein concludiu e vegni perina da far il sequent uorden pervia da tener il s.v. taur.

1. Ei vegniu concludiu da tener in taur da bien e clar peil ed era ualti bein qualifiaus, il qual stoppi far la sequenta mesira. In stierl 6 ½ quartas, il mutg 7 quartas ed in bov 7 ½ quartas vedras. La numnada mesira deigi il tier esser da s. Bistgaun, quei ei ils 20 da schaner.

2. S'obligheschan ils vischins da pagar annualmein otg marenghins a quel che sto tener il taur. Ultra da quei sa il proprietari aunc schar menar tontas vaccas jastras sco el vul, bein aber sto el adina mirar ch'il taur fetschi igl uffeci per las vaccas dil vischinadi. Il pagament dallas jastras ei da quel che ha il taur.

3. Duei il taur sesanflar duront ils treis meins fevrer, mars ed avrel en in dils treis vitgs **Camischolas, Zarcuns ni Camischolas Sura**. Fatg in'exceptiun cun Riedi Gion Fidel.

4. Ston tuttas vaccas, che vegnan menadas dil vischins avon s. Gions (24-06), pagar il taur, schegie ch'ellas vegnessen menadas tier in auter bov.

5. Sto il proprietari tener il taur entochen s. Gions, suenter sa el far cun il tier tgei ch'el vul e tuttas vaccas che vegnan menadas suenter quei temps, vegnan consideradas sco vaccas jastras, bein aber ha lura era mintgin il dretg da menar sias vaccas nua ch'ei plai.

6. Ha il proprietari dil taur il dretg da metter quel la stad sco taur da vischins cun sias vaccas, mo buca aber tener quel a casa.

7. Eis ei vegniu fatg giu rots e mess 20 vaccas per rot, tratg la sort ed igl emprem onn ei tuccau a statalter Lorens Jacomet d'entscheiver e deigi ir anavon sco la roda dil caverer. Vegn ei buca uliv il rot, sche deigien las vaccas d'in pur buca vegnir spartidas sche pusseivel ei, sonder iu vinavon entochen ch'ei vegn in pur ch'ins sa ulivar il rot, nua ch'ei vegn aber per ina ni duas vaccas dapli ni meins era approbau. Stuess ei vegnir spartiu las vaccas d'in pur, sche deigi quel stuer ughegiar la sort mo in onn e zuar igl onn ch'el sto neu cun las biaras vaccas.

8. In pur che ha mo ina ni duas vaccas ei buca obligaus da tener il bov, mobein sto el ulivar il rot

cun ils auters e per buca stuer ughegiar la sort cun ils vischins da siu rot, sto tal pagar quei onn 2 frs. per vacca a quel che sto tener il taur.

Per confirmaziun sutscriva il cauvitg

Wigieli Berther

NB. Sco visitaders ein dessignai:

Lorens Giacumet

Duri Deflorin e

Giachen Antoni Schmed

Alla fin ei aunc remarcau:

1880, ils 25 d'avrel, han ils radunai vischins, concludiu: che mo pors che van en pastira stoppien en sort da far roda, ni stuessen pagar sch'ei fuss pastur.

per conform, il cauvitg

Martin Berther

1903, ils 17 da matg, ei il vegl uorden da pertgirar pors vegnius ruts, ed han ils radunai vischins concludiu che tuts pors e porschals ch'ei stai ord nuegl, stoppien en sort da far roda da pertgirar pors.

per conform, il cauvitg

Hans Giachen Berther

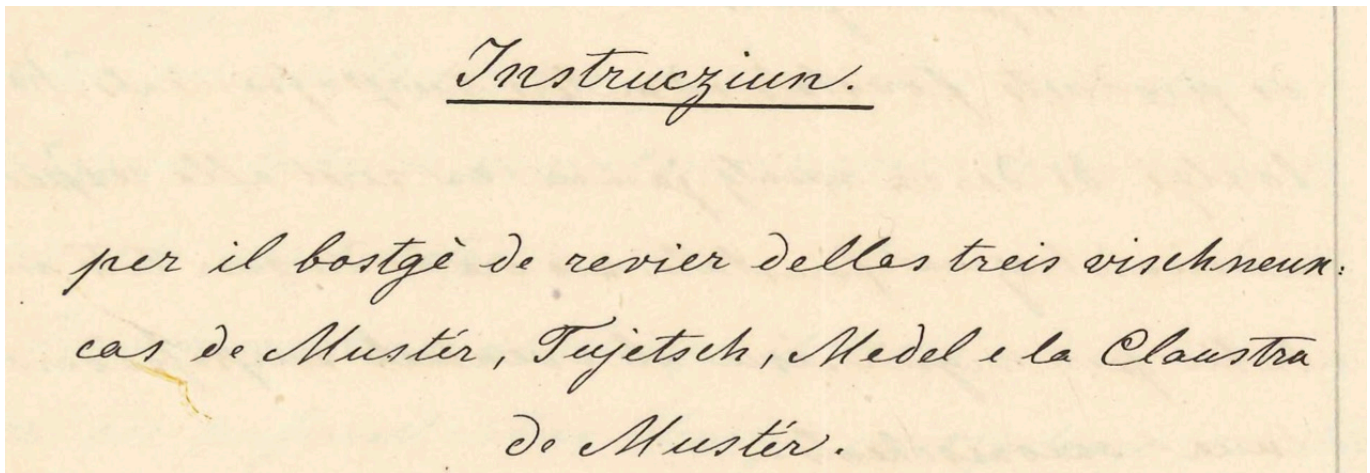

Caplutta da s. Onna da **Camischolas** e dretg la casa da scola

1877 – Instrucziun per il bostger

Las treis vischnauncas, Tujetsch, Mustér e Medel, ensemen cun la claustra da Mustér, elegian per els ensemen in sulet bostger. Quei pretenda dallas quater interessentas in uorden co il bostger hagi da luvrar e co reparar ils cuosts da paga. Il survetsch ha el da far per tuttas treis vischnauncas e la claustra tenor basegns a proporziun dalla quota che mintgin paga.

Instrucziun per il bostger da revier dallas treis vischnauncas da Mustér, Tujetsch e Medel e la claustra da Mustér

Il bostger da revier dallas detgas vischnauncas e dalla claustra stat sco tal directamein sut las administraziuns forestalas da quellas vischnauncas, ha da s'adressar tier quellas en tuts fatgs d'administraziun d'uauls ed ha da vegnir suenter punctualmein a lur disposiziuns ed instrucziuns, aschilunsch sco quellas van buca encunter las determinaziuns digl uorden forestal da quellas vischnauncas e cantun.

En siu survetsch ha il bostger da setener vid sequentas specialas determinaziuns ed obligaziuns.

I. Ell'execuziun dalla polizia forestala

1. El tegn la polizia els uauls tenor las determinaziuns digl uorden forestal da vischnaunca e tenor las instrucziuns dallas administraziuns forestalas; el survigilescha il pinar, resgiar ora ed il transport dalla lenna e procurescha las lavurs da cultivaziun tenor specialas instrucziuns.

2. El ha da schurmegiar, ton sco pusseivel tuts uauls sut sia inspecziun d'engualdetschs e donns.

3. Enguladetschs da products forestals e donns fatgs vid tals sco era exportaziuns nunlubidas ord vischnaunca da products forestals ed auters surpassaments, ha il bostger da dar en mintga jamna en scret alla respectiva administraziun forestala, sco era da duvrar tuts mettels lubi per vegnir sissu ils eventuels surpassaders aunc buca enconuschents.

4. Per tener la polizia els uauls ha il bostger, aschilunsch sco las autras lavurs forestalas lubeschan da visitar ils uauls mintga di naven da miez avrel ni cuninagada suenter serrada dalla scola, tochen alla fin da zercladur e digl emprem settember tochen tier l'avertura dalla scola; il rest digl onn sto el visitar ils uauls ina gada per jamna, cun alternar regularmein denter las treis vischnauncas e la claustra. Sch'ei duess esser necessari per discuvierer surpassaments en uauls, sche sto el era ira da notg e firaus e dumengias.

5. El ha tenor l'instrucziun respectiva da cuntinuar e da finir da metter tiarms egl uaul da vischnaunca ensemen culla cumissiun da tiarms ch'ei da numnar leutier. Dapli ha el da survigilar ch'ils tiarms restien intacts ed en bien stan ed era che las lingias da cunfins encunter

uauls restien aviartas sufficientamein. Scadina midada d'impurtonza vid ils tiarms, ha il bostger d'indicar all'administraziun forestala, sche pusseivel ei, il medem di da sia observaziun, ni silpli tard l'auter di.

6. Il bostger duei haver quitau ch'ei vegni si sils uauls neginas servituts novas entras tolerar talas memia ditg (entras prescripziuns) ni sin autras manieras buca cunvegnidas; per quella finamira duei el en particular, ni tolerar, ni lubir da pascular, da passar ni da far diever da lenna etc. senza dretgs.

7. Barschaments en uauls vegn il bostger ad impedir ton sco pusseivel entras strentga survigilonza (vide §26 digl uorden forestal cantunal). Duess ei aber tonaton rumper ora fiug en in uaul, sche ha el da dar igl uorden necessari e da surprender la direcziun per stizzentar quel. Tier barschaments pli gronds vegn il bostger a far da saver agl impiegau forestal circuital entras in pot ni sche pusseivel entras il telegraf.

II. Ariguard las culturas forestalas

8. Il bostger duei procurar che quellas vegnien fatgas tenor il plan approbaus da cultura, aschigleiti sco in tal vegn ad esser luvraus ora e sut direcziun speciala dil bostger circuital.

9. Encunter igl uorden existent astga il bostger tuttavia buca dar ora lenna ni conceder da far auter diever dils uauls.

10. Cura ch'el dat ora lenna tenor uorden, sche ha el da nudar las plontas damaneivel dallas ragischs cul stempel ni marti d'uauls dalla respectiva vischnaunca; el ha da parter giu ulivamein las sorts, da survigilar il pinar, il far giu ed il transport dalla lenna e da haver quitau che quellas lennas vegnien fatgas d'ina maniera convenabla. Dapli ha el da mirar sch'ei fa basegns, che la lenna vegni cavegliada pulit leu nua che quella vegn buca fatga ord ils uauls immediat.

11. Tutta lenna, avon che vegnir dada ora, sto vegnir nudada e numerada; lenna da baghegiar duei vegnir miserada exactamein, e tutta lenna dada ora duei vegnir messa dil bostger per scret e verificada da delegai dall'administraziun forestala.

Ils stempels, ni martials, ha il bostger da governar cun quitau, sinaquei che tals vegnan buca surduvrai.

12. Tier las prescrettas slargadas d'uauls duei il bostger sez far ina blassa (*in toc fatg giu la scora*) sillas plontas e vigilar strentgamein, ch'ei vegni buca pinau entuorn lenna buca nudada.

13. Allas culturas d'uauls vegn il bostger ad applicar ina particulara activitad e quitau e mirar che quellas vegnien ton sco pusseivel schurmegiadas. El ei era obligaus da cultivar e mantener en bien stan igl iert per culturas (Pflanzgarten).

14. En cass ch'ei vegn concediu da far lenna morta, discharina ni fein a pastg, ni auters dievers els uauls, sche duei il bostger, ensem cull'administraziun forestala rugalar quei comunablamein ed indicar ils uauls ni loghens respectivs leutier e survigilar quellas lavurs.

15. Il bostger vegn era a sespruar ch'ei vegni fatg vias els uauls, proponer talas allas administraziuns forestalas ed ina gada acceptadas direger las lavurs. Medemamein vegn el era a luvrar per far rugalar comunablamein la pascualziun els uauls.

III. Ariguard tener ils cudischs

16. Il bostger da revier (Revierförster) ha da menar ils sequents cudischs:

- a) in schurnal da survetsch
- b) ils cudischs dalla lenna concedida

c) il cudisch dils surpassaments forestals

17. Alla fin da mintg'onn ha il bostger da far in extract special ord ils quens da vischnaunca dallas expensas ed entradas d'uauls. Quei extract, sco era la survesta dil quantum lenna dada ora duei vegnir communicaus publicamein a mintga vischnaunca.

IV. En general

18. Il bostger ei numnaus per tschun onns e retscheiva ina paga fixa da 1100 frs., ch'ei da reparter sco suonda sillas treis vischnauncas e la claustra.

a) Mustér paga	410 frs.
b) Tujetsch paga	320 frs.
c) Medel paga	270 frs.
d) la claustra paga	100 frs.
total	1100 frs.

Il bostger astga buca bandunar il revier per pli ditg che dus dis senza cunsentiment dallas respectivas vischnauncas e dalla claustra. Milsanavon ha el d'avertir las respectivas administraziuns forestalas en cass da malsogna ch'impedessi el en siu survetsch pli che dus dis.

Sch'el ei absents ni impediuss pli ditg en siu survetsch, sch'eis ei da far da saver al bostger circuital, sinaquei ch'ei vegni procurau da remplazzar el en siu survetsch.

19. En cass da lavurs urgentas extraordinarias durent il temps da scola, ei il bostger obligaus da sefar remplazzar sin ses agens cuosts entras in substitut fidau e capavel.

20. Siu survetsch ha el da far per tuttas treis vischnauncas e la claustra tenor basegns a proporziun dalla quota che mintgin paga.

21. Il bostger astga surprender negins uffecis ni outras fatschentas buca cumportablas culla funcziun da bostger, priu ora la scola.

22. Tenor §12 digl uorden forestal cantunal da metter giu il sarament da survetsch avon igl uffeci circuital.

Da vegnir suenter fideivlamein alla sura instrucziun s'oblighescha il bostger:
Mihel Anton Meissen

Tujetsch, ils 1877

Per la vischnaunca da **Tujetsch**, igl εμπrem gerau
Lorenz Jacomet

NB. Igl onn entscheiva cun gl'emprem d'avrel.

1877 – Dretgs dall’Alp Nalps da Magher

L’alp Nalps da Magher ei ina alp da 112 dretgs che s’auda igl onn 1877 a 44 possessurs dalla vischnaunca da Mustér dils vitgs ed uclauns: Acletta, Mumpé-Tujetsch, Segnas, Vitg, Funs, Buretsch, Clavaniev, Cuoze e Peisel.

Als sequents vischins audan ils dretgs dall’Alp Nalps

	Num e prenum	Domicil	Dretgs
1	Desax Cristian Antoni	Acletta	8
2	Cumanel Thomas	Mumpé-Tujetsch	2
3	Monn, scarvon, famiglia	Segnas	5 ½
4	Deragisch, frars	Acletta	3
5	Andreoli Nescha	Vitg	1
6	Huonder Carli	Segnas	½
7	Huonder, genau, Alois	Acletta	3 ½
8	Berther, Placi e soras	Acletta	4 ½
9	Berther Clau	Acletta	½
10	Monn Gion Battesta	Funs	½
11	Fluri, genau	Buretsch	1
12	Candinas Vincenz	Acletta	2
13	Candinas, genau	Acletta	2
14	Monn Sighisbert	Buretsch	3
15	Meissen, staltal, Gion Battesta	Segnas	3
16	Schmet Gion Battesta (Lauser)	Segnas	4
17	Gienelin, staltal, Placi cun aug	Acletta	2
18	Fluri, scarvon	Segnas	3
19	Livers, staltal, Gion Placi	Clavaniev	1
20	Fry, staltal, Lorenz	Segnas	7
21	Berther Gion Battesta	Buretsch	2
22	Meissen, förster	Cuoze	1
23	Durschei Placi	Buretsch	3 ½
24	Jacommet, staltal, Gion Battesta	Segnas	1
25	Jacommet Thomas	Mumpé-Tujetsch	1
26	Huonder Baseli	Mumpé-Tujetsch	1
27	Huonder Basilei	Mumpé-Tujetsch	2
28	Durschei Thomas	Segnas	1 ½
29	Desax, assistent	Segnas	6
30	Durschei Gion Antoni	Segnas	4
31	Berther Thomas	Segnas	5
32	Berther Leci Giusep	Mumpé-Tujetsch	2
33	Berther, staltal, Jos. Fidel	Mumpé-Tujetsch	2
34	Meissen Rosa	Segnas	1
35	Sialm Placi	Segnas	8
36	Huonder Clau Giusep	Mumpé-Tujetsch	1 ½
37	Meissen, staltal, Giachen	Mumpé-Tujetsch	½
38	Fry Hasper	Segnas	2
39	Huonder, staltal, Rest Fidel	Segnas	2
40	Huonder Gion	Segnas	2
41	Bigliel Sep e vieua	Mumpé-Tujetsch	1
42	Huonder Gion Battesta	Segnas	1
43	Huonder Stiaffen	Peisel	2
44	Bigliel Giachen e frar	Mumpé-Tujetsch	2
	Total		112

L’alp da Nalps posseda aschia ensemen 112 dretgs, ch’audan als sura numnai possessurs, ils quals ein taxai en la taglia cantunala 100 frs l’in, che fa il capital da 11 200 frs.

L'Alp da Grass che s'auda alla claustra ei taxada el cadaster 14 000 frs.

Miu mises sil **Bostg** che schai sin territori da **Tujetsch** stemel jeu 250 frs. Quel en **Cavorgia** ch'ei sin vies intschess quentel jeu circa 250 frs., ensemen 500 frs. Il mises da Crist Antoni Desax en **S. Leci (Cavorgia)** di el, ch'el quenti per la taglia cantunala 1200 frs., 800 frs. per il prau e 400 frs. per igl uaul. Il medem sas ti era prender quel da Gion Battista Schmet, ch'ei sper il sura mises.

Stimatissim cumpar!

Ti stos a mi perdunar, che jeu haiel s'enterdau da tarmetter a ti il desiderau resultat da tia damonda.

Per igl εμπrem hai jeu stuiu sedar gronda breigia da survegnir il rodel dils dretgs da **Nalps**, ins veva in vegl, il qual veva si ils nums da quels che possedevan buca pli tals ed aschia hai jeu stuiu encurir il ver possessur da quels. La claustra ha era igl εμπrem buca saviu dar in ver sclariment. Jeu tratgel aber ch'ei seigi aunc baul avunda, pertgei ils da **Mustér** han era aunc da far quella lavur.

Il förster Giesch ha aunc ussa tarmess a mi neginas plantas, sai buc, forsa ch'el ha tarmess direct a **Tujetsch**. Has ti survegniu talas, sche sas ti schar saver mei in per dis avon che metter ora talas, sinaquei che jeu sappi era setener leu encunter.

Concludel cun salid e stema

Tiu prompt quinau
Mihel Anton Meissen

Mustér, ils 16 da matg 1877

NB. Salida la Nescha e Rest Valentin

1877 1878

Als sequents vischins andant els dretgs dell'Alp de Nalps.

N.º 1. x Desax Crist Ant. Leclette	8 Dretgs	N.º 23. Durschi Placi Buretsch	3 1/2 Dretgs
2. x Cumanel Thomas Munpe-Tujetsch	2	24. Tocomet ffr. Gion Batt. Segnes	1
3. x Mori Larvon familia Segnes	5 1/2	25. Thomas Munpe-Tujetsch	1
4. x Deragisch pars Leclette	3	26. Huondw Basch	1
5. x Andreoli Nescha Vity	1	27. Basilei	2
6. x Huondw Carl Segnes	1/2	28. Durschi Thomas Segnes	1 1/2
7. x Gionw Alois Leclette	3 1/2	29. Desax Fessisten	6
8. x Berther Placi soras	1 1/2	30. Durschi Gionw	4
9. x Clau	1/2	31. Berther Thomas	5
10. x Mori Gion Batt. Funs	1/2	32. Luc Gionw Munpe-Tujetsch	1 1/2
11. x Furi Gionw Buretsch	1	33. ffr. Jos. Fiedel	2
12. x Candinas Vincenz Leclette	2	34. Meissen Rosa Segnes	1
13. x Gionw	2	35. Gionw Placi	8
14. x Mori Sigisbert Buretsch	3	36. Huondw Clau Gionw Munpe-Tujetsch	1 1/2
15. x Meissen ffr. Gion Batt. Segnes	3	37. Meissen ffr. Gionw	1/2
16. x Schmet Gion Batt. (susa)	1/2	38. Frij Horper Segnes	2
17. x Gionw ffr. Placi cun aug Leclette	2	39. Huondw ffr. Rest Fiedel Segnes	2
18. x Furi scaron Segnes	3	40. Gionw	2
19. x Sivers ffr. Gion Placi Clovenin	1	41. Bigliel Gionw Munpe-Tujetsch	1
20. x Frij ffr. Larvon Segnes	1/2	42. Huondw Gion Batt. Segnes	1
21. x Berther Gion Batt. Buretsch	2	43. Stoffen Peisel	2
22. x Meissen förster Aug	1	44. Bigliel Gionw ffr. Munpe-Tujetsch	2
	<u>60</u>		<u>6 1/2</u>

L'Alp de Nalps posseda aschia ensemen 112 Dretgs, che andant els sura numnai possessurs, ils quals en taxai en la taglia cantunala 100 fl l'ann, che fa il capi de 11200 fl.

L'Alp de grass, che ande alla claustra ei taxada el cadaster 14.000 fl.

Miu mises sil Bostg, che schai sin territori de Tujetsch stemel jeu 250 fl.

Quel en Cavorgia, ch'ei sin vies intschess quentel jeu circa 250 fl.

ensemen 500 fl.

Document

1878 - Gliesta dils vischins da Gonda

L'aua vevan ils da Gonda ord la Val Strem; il dutg vegneva menaus dils plauns ora, deva aua a Salins Sura e Salins Sut a gliend e mulin (pli tard scarsinaria) e traversava il vitg da Gonda egl ost suenter la spunda dil Run giu. Zacu ha el fatg ira il fallun ed il mulin giudem Gonda, schizun menau l'emprema turbina d'electricitad el mulin dils Solivas e giusut via la resgia. Sisum Gonda, enamiez, sco carteivel era giudem, stevan begls publics. Igl onn 1918 vegn il dutg menaus naven da Salins Sut en bischels da pressiun per metter en moviment l'emprema turbina dalla IET, Installaziun electrica Tujetsch.

1878 Mariuschla dils Vischins
 da Gonda per dar ora la lenna da fiug

Lorenz Schmet - - -
 assistent Schmet - - -
 Lucas Beer - - -
 soras Beer da mulin
 Stoffel Barla - - -
 Sep Antoni Beer - - -
 Vigeli Werth - - -
 Sep Antoni Venzin - - -
 Gion Bistgaun Beer - - -
 Giachen Antoni Beer muliner
 statalter Giachen Antoni Beer
 Canet e Chistgina Schmet fan in fiug
 Vigeli Biart da Gonda
 Gion Antoni Schmid

col paupers enib segoms
 Mariuschla Biart
 Mariuschla Quinter, miez fiug
 Barbla Venzin

Gliesta dils vischins da Gonda per dar ora la lenna da fiug

Lorenz Schmet
 assistent Schmet
 Lucas Beer
 soras Beer da mulin
 Stoffel Barla
 Sep Antoni Beer
 Vigeli Werth
 Sep Antoni Venzin
 Gion Bistgaun Beer
 Giachen Antoni Beer, muliner
 statalter Giachen Antoni Beer
 Canet e Chistgina Schmet fan in fiug
 Vigeli Biart da Gonda
 Gion Antoni Schmid

Paupers ein ils sequents
 Mariuschla Biart
 Mariuschla Quinter, miez fiug
 Barbla Venzin

Giudem Gonda. Dretg il Run, cumparegliaus cun oz ina sgarscheivla plaga ella cuntrada denter Sedrun e Gonda. Dretg dil Run il fallun che vegn 1917 dislocaus plinengiu, sut la punt dalla via principala.